

УДК 94(460)+304(460)

Годлевська Валентина Юріївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету, maolpava@yandex.ru

Годлевская Валентина Юрьевна, кандидат исторических наук, доцент кафедры общественно-политических наук Винницкого национального технического университета, maolpava@yandex.ru

Godlevska Valentina - candidate of historical Sciences, assistant Professor, Vinnitsa national technical University, Department of political Sciences, maolpava@yandex.ru

СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО ІСПАНСЬКОГО КІНО В ПОСТАВТОРИТАРНИЙ ПЕРІОД

Становлення нового іспанського кіно в поставторитарний період. Основна мета публікації полягала у тому, щоб на основі опрацювання відповідних джерел, проаналізувати особливості розвитку іспанського кінематографа в поставторитарний період, зокрема в умовах утвердження демократії. Автором розглянуто творчість відомих іспанських режисерів, досліджено процес створення державних установ у сфері кіно, з'ясовано розвиток системи професійної освіти, проаналізовано державну політику в сфері кіно.

Ключові слова: Іспанія, демократизація, культура, кіномистецтво, кінопремія.

Становление нового испанского кино в поставторитарный период. **Аннотация.** Основная цель публикации заключалась в том, чтобы на основе проработки соответствующих источников, проанализировать особенности развития испанского кинематографа в поставторитарный период, в частности в условиях утверждения демократии. Автором рассмотрено творчество известных

испанских режиссеров, исследован процесс создания государственных учреждений в сфере кино, выяснено развитие системы профессионального образования, проанализирована государственная политика в области кино.

Ключевые слова: Испания, демократизация, культура, киноискусство, кинопремия.

Formation of the new Spanish cinema in the post-authoritarian period.

Annotation. The article considers the features of the development of Spanish cinema in the post-authoritarian period, particularly in the consolidation of democracy. Author studied works of well known Spanish films directors, investigated the process of establishing public institutions in the field of cinema, explained the development of vocational education, and analyzed the state policy in the field of cinema. The main strategic goal of the state policy in the field of cinema after the elimination of the authoritarian regime and the establishment of democracy was to ensure its long-term sustainable development, improve the competitiveness of Spanish films and accessibility of their viewing in movie theaters for a mass audience. The study used the General scientific methods (analysis, synthesis, description, explanation), General and special historical methods (historical and typological, historical-comparative, problem-chronological).

Keywords: Spain , democratization, culture, cinema, Film Awards.

Розвиток сучасної культури важко уявити без кінематографа. Його історія в порівнянні з тисячолітньою історією музики, живопису, театру дуже коротка. Але це не заважає кіно залишатися вже протягом кількох десятків років наймасовішим видом мистецтва. Вплив кінематографа на культуру і мистецтво безперечний. Висловлюються навіть припущення про значимість впливу кінематографа на політику і економіку. У багатьох країнах кіноіндустрія є важливою галуззю економіки.

Ліквідація авторитарного режиму в Іспанії в останній чверті ХХ століття спричинила суттєві зміни не лише в соціально-політичній сфері, а й в культурній. Утвердження демократичних засад сприяло залученню іспанської культури до західноєвропейської.

Досліджувана проблема не вивчена в Україні. Основні історіографічні роботи – це результат плідних праць зарубіжних колег. Зазначеній проблематиці присвячені праці іспанських науковців Е. Мондело Гонсалеса (дослідив особливості розвитку іспанського кіно протягом 60–90-х років ХХ століття в контексті еволюції молодого покоління, зміни певних поглядів, цінностей, і, навіть, історії) [1], М. Тренсадо Ромеро (вивчав проблеми моральності в кіно протягом перехідного періоду) [2], Х. Пена (критично оцінював розвиток іспанського кіно в 90–х роки, зосередивши увагу на «тривожних симптомах» щодо «засмічення» кіномистецтва низькопробною продукцією) [3], російської дослідниці Л. В. Ростоцької (висвітлила основні фактори стабілізації нового кіно, специфіку кінорозвитку в перехідний період, державні заходи щодо його підтримки, творчість відомих режисерів, тематичні напрямки) та інших [4; 5]. Проте зазначеним роботам бракує всебічного охоплення процесів, що відбувались в сфері кінематографії.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб на основі опрацювання відповідних джерел, проаналізувати особливості розвитку іспанського кінематографа в поставторитарний період, зокрема в умовах утвердження демократії.

Ліквідація франкістського режиму, скасування кіноцензури в листопаді 1977 р. позитивно вплинуло на розвиток іспанського кінематографа. Основні завдання політики демократичних урядів Іспанії у галузі кінематографії полягали в наступному: перехід до державного фінансування виробництва національних фільмів-замовлень; підвищення конкурентоспроможності національних фільмів, орієнтованих на масову аудиторію глядачів і широкий прокат; розширення кінематографічної різноманітності на внутрішньому ринку; забезпечення доступності вітчизняних фільмів для населення, розвиток інфраструктури тощо.

Закінченням «перехідного періоду» в кіно вважають 1983 р., коли вийшов так званий «закон Міро» (пов'язаний з ім'ям Пілар Міро, яка очолила Головну дирекцію кінематографії) – державний закон про підтримку національного кіно.

Ця законодавча ініціатива уряду соціалістів стала дуже продуктивною моделлю відносин між владою і кінематографом. Закон встановив субсидії в розмірі до 50% вартості кіновиробництва, квоти прокату (один вітчизняний фільм на кожні три іноземних), а головне приділив особливу увагу підтримці молодих кінематографістів [4, с. 430; 6].

У лютому 1982 р. була створена Комісія по кваліфікації фільмів, основні засади функціонування якої визначив закон, ухвалений в квітні 1983 р. [7; 8]. Комісія являла собою колегіальний, дорадчий орган, покликаний інформувати про кваліфікацію та оцінку фільмів, передбачених для публічного показу на території Іспанії. У жовтні 1986 р. Комісія була реорганізована: кількість членів комісії збільшилася до 30 осіб.

В квітні 1985 р. був створений Інститут кіно та аудіовізуальних мистецтв в якості самостійного органу державного управління, якому було доручено керівні функції держави в області кінематографії. Він перейняв на себе компетенції, які досі здійснювало Загальне керівництво кінематографії при Міністерстві культури [9]. Основними завданнями Інституту були визначені наступні: розвиток інфраструктури та технічного обладнання кінопромисловості; рейтингування кінематографічних фільмів та аудіовізуальних матеріалів; адміністрування Фонду протекції кінематографії; управління фільмотекою Іспанії.

В січні 1986 р. була створена Іспанська академія мистецтв і кінематографії як приватна інституція. У відповідності з її статутом – це асоціація некомерційного характеру, а об'єднання фахівців, що сприяють створенню фільмів. Була визначена юридичною особою, що керується принципами демократії, плюралізму та прозорості в діяльності [10, р. 620].

У 1986 р. Іспанія вступила у ЄЕС. У зв'язку з цим в червні 1986 р. був ухвалений королівський декрет про адаптацію іспанського законодавства в сфері кінематографії до стандартів співтовариства [11].

На початку 90-х років Іспанію сколихнула світова економічна криза, яка, зрозуміло, торкнулася і кінематографа. Тому, в грудні 1993 р. був ухвалений

королівський декрет-закон «Про термінові заходи в кінематографії» [12]. Постала необхідність врівноважити кінематографічні твори країн-членів Європейського Союзу та Іспанії, підвищити рівень дотримання учасниками квот кінопрокату, адаптувати квоти до вимог ринку, встановлюючи для цього заходи терміном дії до п'ять років з моменту публікації закону.

Важливим стимулом для митців є визнання результатів їх творчості. У січні 1987 р. було відрегульовано процедуру нагородження Національною премією в галузі кінематографії, заснованої у січні 1980 р. [14]. Цією премією нагороджуються одна або дві фізичні або юридичні особи, що мають іспанське громадянство, зробили значний внесок в розвиток кінопромисловості. Національна премія в галузі кінематографії становила 1 млн. песет за рахунок бюджетних асигнувань.

У 1987 р. Іспанською Академією мистецтв і кінематографії була заснована премія «Гойя», як конкурент Оскару, але для іспанського кіно, яка визначала переможців у 15 номінаціях. Названа на честь іспанського художника Франсіско Гойї. Найкращими і найбільш номінованими фільмами в досліджуваній період були: «Ай, Кармела!» – 13 нагород (1990 р.); «Бель-Епок» – 9 нагород (1992 р.); «Здивований король» – 8 нагород (1991 р.), «Лічені дні» – 8 нагород: (1994); «Ніхто не буде говорити про нас, коли ми помremo» – (1995 р.); «Дисертація» (1996 р.) – 7 нагород; «Собака на Сіні» – 7 нагород (1996 р.).

Одним з важливих завдань розвитку іспанського кінематографа був розвиток системи професійної освіти для забезпечення вітчизняної кінематографії необхідним кадровим складом. Іспанія стала однією з перших країн у Європі, де на державному рівні почали здійснюватись дослідження в галузі кінематографії в університетах. Цей процес здійснювався дуже повільно. Перспективи університетської кіноосвіти радикально змінились в останні десятиліття ХХ століття. Великий попит соціального вчення про кіно і телебачення, який відчувався протягом вісімдесятих років, створив систему університетської освіти в галузі кіномистецтва: відкриття відповідних

факультетів в різних університетах держави (Автономний університет Мадриду, університети Помпеу Фабра і Рамона Луллія в Барселоні, Політехнічний університет Валенсії, в Севільї, Малазі, Саламанці), введення ступеня бакалавра аудіовізуальної комунікації: короткий цикл (три роки) і довгостроковий (п'ять років) [13].

В 1988 р. в Мадриді була заснована Школа візуальних мистецтв, що призвело до збільшення кількості фахівців, підготовлених для включення в розвиток аудіовізуальної індустрії. Восени 1995 р. була створена Школа кіно та аудіовізуалістики Мадриду.

В 1994 р. була заснована Вища школа кіно та аудіовізуалістики Каталонії, яка сьогодні є одним з кращих закладів, що готують кадри для іспанського кіно. Її модель освіти отримала визнання кінопрофесії через численні премії «Гойя» та міжнародні нагороди, які отримали випускники школи.

Аналізувати становлення іспанського кінематографа без огляду результатів діяльності професіоналів цієї справи просто не можливо. Досягнення іспанського кінематографа після ліквідації франкістського режиму стали отримувати широке міжнародне визнання. Так, вже у 1977 р. фільм «Кінець тижня» Бардема був нагороджений головним призом X Московського Міжнародного кінофестивалю; «Чорна згряя» Мануеля Гутьєрреса Арагона отримала «Срібного ведмедя» за кращу режисуру на фестивалі в Західному Берліні; на кінофестивалі в Каннах приз за кращу акторську роль був нагороджений Фернандо Рей, який виступав у фільмі Карлоса Саури «Еліса, життя моє».

Скасування цензури у 1977 р. дозволило іспанцям побачити шедеври світового мистецтва, такі, як: «Солодке життя» Фелліні, «Вірідіана» Бунюеля, а також твори молодих обдарованих режисерів, таких як Фернандо Коломо, Хосе Луїс Гарсія Санчем, Анхель Гутьєррес та інші.

Іспанський кінематограф став все частіше торкатися тем, які хвилювали передових представників національної культури. На екрані, як і на театральних підмостках, яскраво проявлялись глибокі традиції гротеску.

Після смерті Ф. Франко найпоширенішими стали заборонені раніше теми, так чи інакше пов'язані з національним минулим. Стосувались вони насамперед кровопролитної Громадянської війни 1936-1939 рр. та часів диктатури. Минуле, що болісно переслідувало іспанців, знайшло відображення в мистецтві: фільми «Демони в саду» (1982) Гутьєрреса Арагона, «Ай, Кармела!» (1990) Саури, «Довга зима» (1992) Хайме Каміло («взимку» автор назвав роки правління Франко), «Найдовша ніч» (1991) Хосе Луїса Гарсії Санчеса (про останні репресії 1975 р.) [5, с. 156].

З'явилась і серія фільмів, які з ностальгією оповідали про минуле. Адже похмурі роки, пережиті країною, для багатьох були і щасливими роками, пов'язаними з їх дитинством і юністю.

Важливим фактором стабілізації національного кіно стало і розширення можливостей регіональних кінематографій, яких підтримували як місцева так і центральна влада. У Каталонії, яка пережила розквіт культури з початком перехідного періоду, в середині 70-х років знімалася десята частина всієї кінопродукції країни. А в 1975 р. був створений Каталонський інститут кінематографії, який очолив Х.Марія Форн.

Феєричний сплеск у культурному житті сколихнув усі її сфери, виразившись в безперервній низці нових вистав та художніх експозицій, потоці книг і кінофільмів. У двадцятиріччя між 1975 і 1995 рр. було знято близько 1700 стрічок. В 90-і роки працювало 158 режисерів, але лише декілька отримали справжнє міжнародне визнання [10, р. 621].

З другої половини 1980-х років – одним з найпопулярніших і відомих у світі режисерів став Педро Альмодовар Кабальєро. Перший великий успіх прийшов до Альмодовару після фільму «За що мені це?». Світове визнання Альмодовару принесла картина «Жінки на межі нервового зриву». Вона отримала близько п'ятдесяти національних премій, перший Європейський приз «Фелікс» і номінувалася на «Оскар» (1989 р.).

Відомим став Алекс де ла Іглесіа баскський кінорежисер, актор, сценарист і продюсер. Почав кар'єру в кіно з посади асистента, в 1988 р. зняв першу

самостійну роботу – короткометражку «Мама» – антиутопія про сім'ю, що живе в підвалі після світового катаклізму. У 1991 р. Алекс де ла Іглесія зняв короткометражку «Миринові вбивці» в співавторстві з Хорхе Геррікаехеварріа. Герой цього фільму – нудьгуючий чоловік, який, поступово деградує, врешті-решт перетворюється на маніяка-вбивцю. Хорхе Геррікаехеварріа став близьким другом і постійним співавтором Алекса де ла Іглесія: надалі він брав Карлос Саура іспанський кінорежисер, фотограф. Кращі фільми Саури, якими він прославився як дуже своєрідний режисер-новатор, який сміливо застосовує нові прийоми побудови кінематографічного часу. Такі стрічки, як «Сад насолоди» (1970), «Анна і вовки» (1972), «Кузина Анхелія» (1973), «Викорми ворона» (1975), «Еліса, життя моє» (1977) принесли режисерові славу і призи міжнародних кінофестивалів. У 1979 р. зняв фільм «Мамі виповнюється сто років», комічне продовження «Анни і вовки» часів пізнього франкізму. Фільм був нагороджений на різних кінофестивалях і висувався на Оскар в номінації «кращий іноземний фільм». Наступна робота К. Саури трилогія «Криваве весілля» (1981), «Кармен» (1983), «Зачароване кохання» (1986). Однак ці картини були далекі від соціальних проблем і змусили говорити про зміну творчого почерку Саури. Пізні роботи режисера позбавлені кіноновацій, властивих йому в 70–ті роки, відрізняються міцним професіоналізмом і серйозною тематикою, наприклад, «Стріляй!» (1993) або «Фламенко» (1995).

Різноманіття художніх проявів можливе лише у відкритому суспільстві, створило азартну атмосферу творчого пошуку, яка живить іспанське кіно.

Прихід до влади соціалістичного уряду приніс відчуття консолідації демократії. Основні завдання нового уряду мали своє відображення в новій політиці в галузі кіно. Ці цілі можна розділити на дві: євроінтеграційна (робиться спроба прирівняти іспанське кіновиробництво до загальноєвропейських масштабів, беручи за зразок Францію) та узгоджена внутрішня політика.

З середини 80-х років щорічно знімалося більше сотні стрічок з досить широким діапазоном актуальних для того часу тем, які переусвідомлювали період франкізму і громадянської війни.

Таким чином, головною стратегічною метою державної політики у галузі кінематографії після ліквідації авторитарного режиму та встановлення демократії було забезпечення її довгострокового сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності іспанських фільмів та забезпечення доступності їх перегляду в кінозалах для масового глядача.

Література:

1. Gonzalez Mondelo E. Rasgos de identidad de los jóvenes en el cine español de los años 1960 y 1990–91 / Edisa Mondelo Gonzalez. — Madrid : Universidad Complutense de Madrid, 1995. — 403 p.
2. Trenzado Romero M. Cine y poder: el cine español y la secularización del discurso público sobre la moral durante la transición y consolidación democrática/Manuel Trenzado Romero // Política y sociedad. — 2007. — Vol. 44. — № 3. — P. 71–87. Режим доступа: <http://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/download/POSO0707330071A/22201>
3. Pena J. Cine español de los noventa / Jaime Pena // Revista de historia del cine. — 2002. — № 16. — P. 32–41.
Режим доступа: http://digitool-uam.greendata.es/R/999M2QY5C7FF7D_J34V3KUFKU7JFCDSSEN6842KQQSCECCXBEG6C-00050?func=dbin-jump-full&object_id=26855&pds_handle=GUEST
4. Росточкая Л. В. Линия восхождения нового кино/Л.В. Росточкая // Испания. Анонс и профиль / под. ред. В. Л. Верникова. — М. : Весь Мир, 2007. — С. 427–440.
5. Росточкая Л.В. «Lo español» в испанском кино / Л. В. Росточкая // Культура современной Испании. Превратности обновления. — М. : Наука, 2005. — С. 148–161.
6. Real Decreto 3304/1983, de 28 de diciembre, sobre protección a la cinematografía española // Boletín Oficial del Estado. — 1984. — № 10 (12 de enero). — P. 806–809.
7. Ley 1/1982, de 24 de febrero, por la que se regulan las Salas Especiales de Exhibición cinematográfica, la Fílmoteca Española y las tarifas de las tasas por licencia de doblaje // Boletín Oficial del Estado. 1982. — № 50 (27 de febrero). — P. 5184–5186.
8. Real Decreto 1067/1983, de 27 de abril, por el que se desarrolla el título primero de la Ley 1/1982, de 24 de febrero, regulador de las salas especiales de exhibición cinematográfica // Boletín Oficial del Estado. — 1983. — № 105 (3 de mayo). — P. 12240–1224.
9. Real Decreto 565/1985, de 24 de abril, por el que se establece la estructura orgánica básica del Ministerio de Cultura y de sus Organismos autónomos // Boletín Oficial del Estado. — 1985. — № 103 (30 de abril). — P. 11986–11994.
10. Montes Fernández Francisco J. Recordando la historia del cine español / Francisco José Montes Fernández // Anuario jurídico y económico escurialense. — 2011. — №. 44. — P. 597–622.
11. Real Decreto Legislativo 1257/1986, de 13 de junio, de adaptación de la Ley de 27 de abril de 1946 y de la Ley 3/1980, de 10 de enero, a las normas de la Comunidad Económica Europea, en materia cinematográfica // Boletín Oficial del Estado. — 1986. — № 153 (27 de junio). — P. 23427–23427.

12. Real Decreto-ley 19/1993, de 10 de diciembre, de medidas urgentes para la cinematografía // Boletín Oficial del Estado. — 1993. — № 296 (11 de diciembre). — P. 35072–35075.
13. Rodríguez Merchan E. La enseñanza del cine en España: perspectiva histórica y panorama actual / Eduardo Rodríguez Merchan // Comunicar. Revista Científica de Comunicación y Educación. — 2007. — № 29. — v. XV.— P. 13–20. Режим доступа: <http://www.revistacomunicar.com/verpdf.php?numero=29&articulo=29-2007-03>.
14. Orden de 14 de enero de 1980 por la que se crea el Premio Nacional de Cinematografía // Boletín Oficial del Estado. — 1980. — № 14 (16 de enero). — P. 1184–1184.

1. González Mondelo E. Rasgos de identidad de los jóvenes en el cine español de los años 1960 y 1990–91 / Edisa Mondelo González. — Madrid : Universidad Complutense de Madrid, 1995. — 403 p.
2. Trenzado Romero M. Cine y poder: el cine español y la secularización del discurso público sobre la moral durante la transición y consolidación democrática/Manuel Trenzado Romero // Política y sociedad. — 2007. — Vol. 44. — № 3. — P. 71–87. Rezhim dostupu: <http://revistas.ucm.es/index.php/POSO/article/download/POSO0707330071A/22201>
3. Pena J. Cine español de los noventa / Jaime Pena // Revista de historia del cine. — 2002. — № 16. — R. 32–41. Rezhim dostupu: http://digitool-uam.greendata.es/R/999M2QY5C7FF7D_J34V3KUF_KU7JFCDS6842KQQSCECCXBEG6C-00050?func=dbin-jump-full&object_id=26855&pds_handle=GUEST
4. Rostockaja L. V. Linija voshozhdenija novogo kino/L.V. Rostockaja // Ispanija. Anfas i profil' / pod. red. V. L. Vernikova. — M. : Ves' Mir, 2007. — S. 427–440.
5. Rostockaja L.V. «Lo español» v ispanskom kino / L. V. Rostockaja // Kul'tura sovremennoj Ispanii. Prevratnosti obnovlenija. — M. : Nauka, 2005. — S. 148–161.
6. Real Decreto 3304/1983, de 28 de diciembre, sobre protección a la cinematografía española // Boletín Oficial del Estado. — 1984. — № 10 (12 de enero). — P. 806–809.
7. Ley 1/1982, de 24 de febrero, por la que se regulan las Salas Especiales de Exhibición cinematográfica, la Filmoteca Española y las tarifas de las tasas por licencia de doblaje // Boletín Oficial del Estado. 1982. — № 50 (27 de febrero). — P. 5184–5186.
8. Real Decreto 1067/1983, de 27 de abril, por el que se desarrolla el título primero de la Ley 1/1982, de 24 de febrero, regulador de las salas especiales de exhibición cinematográfica // Boletín Oficial del Estado. — 1983. — № 105 (3 de mayo). — P. 12240–1224.
9. Real Decreto 565/1985, de 24 de abril, por el que se establece la estructura orgánica básica del Ministerio de Cultura y de sus Organismos autónomos // Boletín Oficial del Estado. — 1985. — № 103 (30 de abril). — P. 11986–11994.
10. Montes Fernández Francisco J. Recordando la historia del cine español / Francisco José Montes Fernández // Anuario jurídico y económico escurialense. — 2011. — № 44. — P. 597-622.
11. Real Decreto Legislativo 1257/1986, de 13 de junio, de adaptación de la Ley de 27 de abril de 1946 y de la Ley 3/1980, de 10 de enero, a las normas de la Comunidad Económica Europea, en materia cinematográfica // Boletín Oficial del Estado. — 1986. — № 153 (27 de junio). — P. 23427–23427.
12. Real Decreto-ley 19/1993, de 10 de diciembre, de medidas urgentes para la cinematografía // Boletín Oficial del Estado. — 1993. — № 296 (11 de diciembre). — P. 35072–35075.
13. Rodríguez Merchan E. La enseñanza del cine en España: perspectiva histórica y panorama actual / Eduardo Rodríguez Merchan // Comunicar. Revista Científica de Comunicación y Educación. — 2007. — № 29. — v. XV.— R. 13–20. Rezhim dostupu: <http://www.revistacomunicar.com/verpdf.php?numero=29&articulo=29-2007-03>.
14. Orden de 14 de enero de 1980 por la que se crea el Premio Nacional de Cinematografía // Boletín Oficial del Estado. — 1980. — № 14 (16 de enero). — P. 1184–1184.